

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Řádné plnění povinné školní docházky v kontextu
sociálních dávek

Bakalářská práce

Autor: Markéta Jindrová
Vedoucí práce: Mgr. Hana Francová
Datum odevzdání práce: 21.5 2007

The regular observance of obligatory school attendance in context of social benefits

The main task and objective of this bachelor thesis was to present a public research in know how of social benefits in observance of obligatory school attendance together with knowledge of an off take of social benefits depending on non observance of obligatory school attendance. Next objective was to present a comprehensive list of this issue. Besides these main objectives, partial objectives were determined e.g. to uncover the quality in communication between clerks and clients and also to compare their point of view on each other.

For documentation purpose were made three different hypotheses. Hypotheses No.1: The aspirant for social benefits is convinced, that he has claim for benefits without any circumstances. Hypotheses No.2: The clients who dealt with clerks in the office don't consider the behavior of the clerk in most cases willing. Hypotheses No.3: The knowledge of social benefits depending on observance of obligatory school attendance in the public have mostly just people who achieved secondary school education .

Two methods (qualitative and quantitative analysis) are used for this project. To be more specific first method was mainly questioning together with an observation and the second was a questionnaire together with an interview.

One questionnaire was concentrating on clients who mainly depends on benefits because of their bad economical situation. Second questionnaire was concentrating on average population. The clerks from department for social matters in Klatovy and Domazlice were the interviewrs.

The hypothese No.2 was confirmed. Clients in most cases believe that the behavior of clerks is unwilling. On the other hand the clerks do not agree with this statement. To determinate the real estate of this problem it would need more and longer research on a bigger group of respondents without the consideration on benefits. The

hypotheses No.1 also confirmed that the respondents are convinced of their claim on social benefits. Just the hypothesis No.3 wasn't confirmed.

The research showed that the knowledge and the subconscious about social benefits is good. The reason of a good know how in public of social benefits can be disclosure of information thru the internet, a new information technology, the interest in social sphere or giving information in terms of education.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Řádné plnění povinné školní docházky v kontextu sociálních dávek vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích 21.5.2007

.....

Poděkování

Své poděkování bych chtěla vyslovit paní Mgr. Haně Francové za její odborné vedení, ochotu a pomoc při zpracování této práce.

.....

OBSAH	
ÚVOD	8
1 SOUČASNÝ STAV	10
1.1 RODINA	10
1.1.1 DEFINICE POJMU RODINA	10
1.1.2 FUNKCE RODINY	11
1.1.3 TYPY RODINY	11
1.1.4 RODINA A ŠKOLA	11
1.2 ZÁŠKOLÁCTVÍ	13
1.2.1 DEFINICE POJMU	13
1.2.2 DĚLENÍ ZÁŠKOLÁCTVÍ	13
1.2.3 PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ	14
1.2.4 CO LZE UDĚLAT PROTI ZÁŠKOLÁCTVÍ	15
1.3 ZAKOTVENÍ PROBLÉMU V SOUSTAVĚ ZÁKONŮ	16
2 CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY	22
3 METODIKA	23
3.1 POUŽITÉ METODY	23
3.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU	25
4 VÝSLEDKY	26
4.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKŮ	26
4.1.1 DOTAZNÍKY PRO POŽIVATELE DÁVEK Z DŮVODU HMOTNÉ NOUZE	26
4.1.2 DOTAZNÍKY PRO NEPOŽIVATELE DÁVEK Z DŮVODU HMOTNÉ NOUZE	31
4.2 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ	36
5 DISKUSE	39

6 ZÁVĚR	43
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	45
8 KLÍČOVÁ SLOVA	48
9 PŘÍLOHY	49

ÚVOD

Záškoláctví patří v dnešní době mezi rozšířené a lze říci, že jde o velmi závažný problém ve školství. Záškoláctvím trpí nejen jedinec, který se ho dopouští, ale i celá společnost, neboť na problém záškoláctví nasedají další problémy, jako zhoršení prospěchu, nižší dosažené vzdělání, horší uplatnění na trhu práce, nezaměstnanost, kriminalita, drogy, apod.

Míra záškoláctví často poukazuje na správnou či nesprávnou funkci školského systému a systému vzdělávání. Jestliže žáci a studenti mají pocit, že výuka ve škole nemá smysl a tudíž ani nemá smysl do školy chodit, měl by se nad touto situací zamyslet nejen jednotlivec, ale i celá společnost a prvotní myšlenkou by se měla stát ta, jak žákům a studentům, kteří se záškoláctví dopouštějí, pomoci dostat se na okraj společnosti a na okraj zájmu.

Svou roli hraje nejen intervence celé společnosti a školního zařízení, ale i účinný zásah v oblasti primární rodiny. Tato oblast rodiny se přirozeně jeví jako jedna z nejdůležitějších, neboť právě rodina je to místo, kde dítě tráví velkou část svého času a právě zde čerpá většinu identifikačních vzorců pro svůj budoucí život. Rodiče jsou v rámci rodičovské zodpovědnosti povinni dohlížet nad dítětem v oblasti plnění povinné školní docházky. Pokud tuto svou povinnost neplní, vystavují se riziku, že v případě hmotné nouze jim nebudou dávky pomoci v hmotné nouzi přiznány.

Jak již bylo uvedeno, záškoláctví je velkým problémem, a proto jsem se rozhodla věnovat se tomuto tématu v mé bakalářské práci. V teoretické části jsem se zaměřila na již zmiňovanou oblast rodiny a rodinného prostředí. Dále jsem se věnovala samotnému problému záškoláctví, jeho příčinám a možnostem řešení.

V praktické části jsem použila metod kvalitativního i kvantitativního výzkumu. Jeden ze souborů respondentů pro dotazník tvořili poživatelé dávek sociální péče a druhý soubor tvořili respondenti z řad běžné populace. Soubor pro rozhovor tvořily pracovnice Městského úřadu v Klatovech a v Domažlicích.

Cílem této mé práce bylo zmapovat informovanost veřejnosti o skutečnosti, že v rámci zákona existují dávky sociální péče vázané na plnění školní docházky a dále také zmapovat dopady tohoto zákona na život rodin v hmotné nouzi. Má práce poslouží

k podání uceleného přehledu o problematice a lze ji využít ke zvýšení informovanosti jak uživatelů dávek sociální péče, tak okolní veřejnosti.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 RODINA

1.1.1 DEFINICE POJMU

Rodina je přirozenou primární skupinou. Trvalý význam rodiny tkví především ve vytváření vzájemných sociálních vztahů mezi jejími členy. V rodině se postupně vytváří pocit bezpečí, jistoty a důvěry. Je prvním místem, kde se jedinec socializuje a poskytuje mu důležité identifikační vzory. Ve funkční rodině má jedinec své kořeny a vytváří si zde domov, kam se rád vrací. Trvalý význam rodiny spočívá hlavně v ovlivňování kvality života všech jejích členů (7).

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí (16). Jako instituce vznikla na počátku lidských dějin jako ochranné společenství (21). Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je ve své podstatě neměnnou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána (19). Rodina je prvním a také velmi závazným modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Formuje se zde jeho osobní vývoj a také postoj k ostatním skupinám (17).

V rodině také dochází ke kulturnímu přenosu, předávají se tradice, zvyky a kulturní hodnoty. Velmi důležité je osvojení mateřského jazyka jako prostředku komunikace a osvojení základních kulturních návyků, jako je hygiena, stolování, chování, atd. Zprostředkovává jedinci kontakty se širším okolím a poskytuje sociální začlenění. Rodina vybavuje jedince jistým sociálním statutem, příslušností k vrstvě, třídě či etnické skupině. Rodina provází člověka prakticky po celý život. Závislost na původní rodině je však završena založením vlastní rodiny a výchovou dětí (2).

V odborné literatuře se můžeme setkat s velkým množstvím definic rodiny. Někdy se liší více, někdy méně. Dle sociologického slovníku Jandourka (6) je rodina definována jako forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.

V psychologickém slovníku Hartl (4) uvádí definici, že rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.

Rodina v průběhu sice prochází mnohými proměnami, ale její základní role zůstává stejná – výchova a ochrana dítěte. Pokud je rodina správně fungující, má na psychický i fyzický vývoj zásadní a příznivý vliv **(21)**.

1.1.2 FUNKCE RODINY

Rodina jako taková má své funkce. Mezi ty základní dle Buriánka **(2)** patří:

1. biologicko – reprodukční,
2. ekonomická,
3. socializační,
4. emocionální

Pokud rodina neplní některé ze základních funkcí nebo je plní nedostatečně, může to mít nedozírné následky ve vývoji dítěte. Stejně jako existují základní potřeby biologické (potrava, teplo, ochrana), existují i základní potřeby psychické. Při uspokojení a naplnění těchto psychických potřeb se dítě vyvíjí v psychicky zdravou osobnost. Při neuspokojení psychických potřeb může dojít k deprivaci dítěte **(15)**.

1.1.3 TYPY RODINY

Rodina může být přirozená, v níž se muž a žena, kteří zplodili dítě, o něj starají až do dospělosti. Dalším typem je rodina neúplná – zde jeden z rodičů zemře, rodinu opustí či se rozvede. Smíšená rodina je ta, ve které jsou děti vychovávány nevlastními či adoptivními rodiči nebo pěstouny. O institucionální rodině hovoříme tehdy, pokud se skupiny dospělých starají o skupiny dětí jako v ústavech, společenstvích či v rozšířených rodinách **(24)**.

1.1.4 RODINA A ŠKOLA

Škola je po rodině druhým nejvýznamnějším socializačním činitelem a také institucí, která ovlivňuje osobnost, vztahy a každodenní zkušenost dítěte **(14)**.

Rodina je institucí, ze které by měla škola odvozovat postupy vztahu k dítěti. Lze říci, že škola je výchovně „odvozena“ od rodiny. Rodina je primární a škola je sekundární. Dítě je prostřednictvím školy odděleno a chráněno od světa dospělých a lze tedy říci, že

škola v širokém slova smyslu plní funkci ochrannou. Škola také dítě socializuje a napomáhá fungování rodiny tím, že staví na rozvoji individuality a na kvalitě osobních vztahů (27). Spolu s postupující krizí instituce rodiny (např. rozvodovost, dysfunkce rodin) se mění rozsah funkcí školy. Škola a třída se pro mnoho dětí stávají jakýmsi opěrným bodem a místem přijetí (20). Vztah mezi školou a rodinou nebývá často vyvážený a komunikace je povrchní či vůbec žádná. Rodiče často ke škole přistupují jako k instituci, které je třeba vyhovět, ignorovat ji nebo na kterou je třeba si stěžovat. Vzájemná spolupráce mezi školou a rodinou dítěte však přispívá ke školní úspěšnosti dítěte a také k prevenci sociálně patologických jevů. Výchovné a výukové problémy nelze řešit bez spolupráce obou stran (9). Vzájemné vztahy rodiny a školy byly před rokem 1989 značně rezervované. Tato situace vyplývala z postavení a charakteru vztahu rodiny a školy ve společnosti, která posilovala nerovný vztah mezi těmito institucemi. Aktivita a cíle rodiny a školy se často lišily nebo byly dokonce protichůdné. Prosazoval se spíše názor o nevhodnosti zasahování rodičů do práce škol. Existovala a lze říci, že dodnes existuje bariéra v komunikaci mezi školou a rodinou, která je zaviněná nedostatkem důvěry. Problém může být také značný skepticismus rodičů vůči škole, jehož zdrojem je jejich vlastní zkušenost, kterou museli projít v dobách komunismu. Často si proto ani nedokáží představit formu spolupráce. To je právě jeden z problémů vztahu rodiny a školy. Dalším může být to, že rodiče získávají informace o škole převážně od svých dětí. A pokud má dítě tendenci si vymýšlet, jsou informace, které rodič dostane, často zkreslené a negativní (např. když dítě přinese špatnou známku, je to v jeho očích vina učitele). Rodiče tento názor často akceptují a tím je způsoben jejich jednostranný názor na školu. Problém může být i nedostatek času rodičů, neboť se plně musí věnovat hlavně zajištění rodiny a nezbývá jim čas na vedlejší aktivity. Často rodiče ani nechápou smysl spolupráce se školou. Školu totiž berou jako něco, co jejich dítě musí dokončit a zajímají se hlavně o prospěch (10).

1.2 ZÁŠKOLÁCTVÍ

1.2.1 DEFINICE POJMU

Problém záškoláctví patří v dnešní době mezi poměrně hodně rozšířené. Lze říci, že je jedním z nejzávažnějších problémů ve školství. Záškoláctví má negativní dopad nejen na jedince, který se ho dopouští, ale i na jeho okolí a prakticky i na celou společnost. Záškoláctví není problémem samo o sobě. Vyplyvají z něj ještě další problémy, jako např. horší školní výsledky, ztížené uplatnění na trhu práce, kriminalita, apod. (12).

Vstup do školního prostředí je velmi významný předěl v životě každého jedince. Právě ve školním prostředí je dítě vystaveno tlaku na školní výkonnost a v případě neúspěchu je nuceno vyrovnat se se zařazením mezi neúspěšné. Záškoláctví se tak může jevit jako reaktivní jednání na prožitý neúspěch. Mladistvá delikvence potom může směřovat k pokusům pomstít se systému, který jedince označil jako neúspěšného (8).

Záškoláctví podle Vágnerové (29) bývá spojeno s negativním postojem ke škole, s nepřijetím normy pozitivního hodnocení vzdělání, ale může být i reakcí na prospěchové selhání. Jak Vágnerová dále uvádí, někdy je lze charakterizovat jako komplex obranného jednání, jehož cílem je vyhnout se nepříjemnosti, která je dána buď konfrontací neúspěšného dítěte s lépe prosperujícími spolužáky, nebo požadavky učitele na práci dítěte. Definuje záškoláka jako žáka, který nemá pro absenci legální důvod.

Je důležité odlišit záškoláctví od odmítání školy u dětí se silnou separační úzkostí nebo se školní fobií (23). Při záškoláctví chybí podle Říčana a Krejčířové (23) většinou signály výraznější úzkosti, dominuje především nezájem a nechut' ke škole a učení.

1.2.2 DĚLENÍ ZÁŠKOLÁCTVÍ

Záškoláctví lze rozdělit do pěti kategorií. První kategorií je *pravé záškoláctví*. Tento druh spočívá v tom, že žák do školy nedochází, ovšem rodiče si myslí, že školní docházku plní. Druhou kategorií je *záškoláctví s vědomím rodičů*. Při tomto typu žák do školy nechodí, ale rodiče jsou s tím srozuměni. Jde o případy, kdy žák stráví den např. tím, že doma s něčím pomáhá rodičům. Řádný a rozumný důvod pro absenci tedy nemá.

Kyriacou se odvolává na Reida, který říká, že na tomto typu záškoláctví se podílí rodiče, kteří nedokáží dítěti nic odepřít, kteří mají negativní vztah ke vzdělávání a ke škole a nebo ti rodiče, kteří potřebují mít dítě neustále doma. Třetí kategorií tvoří *záškoláctví s klamáním rodičů*. V tomto případě žák lehce přesvědčí rodiče, že mu není dobře a že nemůže jít do školy. Rodiče napíší omluvenku, neboť se jim důvod, že dítěti není moc dobře, zdá jako dostatečný pro absenci. Čtvrtou kategorií jsou *útěky ze školy*. Sem spadají případy, kdy žák do školy dorazí, je mu zapsána přítomnost, ale během dne ze školy odejde. Pátá kategorie je *odmítání školy*. Do této kategorie spadají žáci, při jejichž definici se Kyriacou odvolává na Heyneho a Rollingse. Tito autoři definují žáky z této kategorie jako ty, kterým představa školní docházky činí psychické potíže. Lze sem zařadit určité problémy, z kterých může záškoláctví pramenit. Např. že učení je moc těžké, že žák bude šikanován od spolužáků, strach, že učení neovládne, apod. V případě, že žák má skutečný strach, ho rodiče jen velmi těžko přesvědčí o opaku. Zde je na místě odborná intervence (12). Toto je jedno z dělení záškoláctví. Vágnerová, kterou cituje webový server (37), dělí záškoláctví takto:

- a) Záškoláctví, které má impulzivní charakter. Dítě předem neplánuje, že nepůjde do školy. Ale v průběhu vyučování reaguje impulzivně a nepromyšleně a ze školy odejde. Tento typ záškoláctví trvá často několik dní, neboť dítě do školy nedochází ze strachu z následků.
- b) Účelové, plánované záškoláctví. Dítě si svůj odchod ze školy předem naplánuje a vzdaluje se v té době, kdy hrozí nějaké zkoušení nebo předmět s učitelem, kterého nemá rád.

1.2.3 PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ

Škola je místem učení, kde se dosažená úroveň ověřuje prostřednictvím výkonu, který je klasifikován. Děti školního věku mají potřebu úspěchu. Určitá část dětí však ve škole selhává (28). Důvodů, pro které se ze žáka může stát záškolák, je velké množství.

A: Jednou velkou skupinou příčin může být sama škola. Škola je pro dítě prostředím, kde tráví velkou část dne a získává zde také určité návyky, dovednosti a vědomosti (37). V rámci školy můžeme najít nepřeberné množství situací, jež se mohou stát spouštěčem

pro záškoláctví. Jednou z nich mohou být vysoké požadavky školních povinností kladené na dítě, menší rozumové nadání žáka, ale také mimořádné schopnosti a vědomosti. To způsobuje, že se dítě ve škole nudí. Dále může být příčinou v rámci školy neurotizace dítěte z důvodu strachu z nějakého předmětu a z jeho zkoušení, z důvodu nespravedlivého hodnocení a nebo může být zdrojem neurotizace dítěte osoba učitele. Často hraje roli i strach z trestu při nesplnění požadavků a očekávání rodičů nebo učitele a nebo strach ze spolužáků v případě, že je dítě obětí šikany (36).

B: Druhou velkou skupinou příčin, které mohou mít vliv na vznik záškoláctví, je rodina. Chris Kyriacou (12) odkazuje na výzkumníky Grahama a Bowlinga, kteří zjistili, že vliv rodiny je nejdůležitějším faktorem ovlivňujícím záškoláctví. Dalším, kdo se zabýval výzkumem v této oblasti a jehož slova Kyriacou (12) cituje, je Kinder a kol. Ten na základě výzkumů zjistil, že nejčastěji jde o rodiny, ve kterých je patrný negativní vztah ke vzdělání a ke školní docházce. Rodiče často vzdělání podceňují a je jim většinou jedno, že dítě do školy nechodí. Péče v rodině je neadekvátní nebo nekonzistentní. Rodina žije v komunitě s vysokou nezaměstnaností a ekonomickou deprivací (12). Rodina může být zdrojem záškoláctví z důvodu dysfunkčních vztahů uvnitř rodiny, nezájmu rodičů o dítě a o jeho prospěch či z důvodu přehnané péče a velmi vysokých nároků. Může se přidat i nejednotnost výchovy, přílišná přísnost nebo lhostejnost (36).

1.2.4 CO LZE UDEĚLAT PROTI ZÁŠKOLÁCTVÍ

A) Přístup ze strany školy:

- posílit roli výchovného poradenství na školách v oblasti prevence poruch chování, vést průběžnou evidenci o jejich výskytu a činnost výchovného poradce více orientovat na spolupráci s rodinou
- intenzivněji řešit už první náznaky záškoláctví formou kontaktu třídního učitele s rodiči
- rozvíjet mimoškolní činnosti jako důležitý prvek prevence záškoláctví
- věnovat pozornost těm ročníkům, kde je výskyt záškoláctví markantní

- přesně evidovat neomluvené hodiny žáků
- zahrnout řešení problematiky záškoláctví do Minimálního preventivního programu (37)

B) Přístup ze strany rodičů:

- motivovat dítě k návratu do školy, poskytnout mu oporu a pomoc
- odstranit příčiny možného záškoláctví ve spolupráci s učiteli nebo s odborníky
- v případě, že je příčinou záškoláctví strach nebo úzkost, zvyšovat u dítěte jeho odolnost vůči zátěži a správně ho za to oceňovat
- zvyšovat stabilní atmosféru v rodině
- přizpůsobovat školní nároky možnostem dítěte
- všimnout si podezřelých signálů na straně dítěte, které mohou předznamenávat záškoláctví (30)

1.3 ZAKOTVENÍ PROBLÉMU V SOUSTAVĚ ZÁKONŮ

Povinnost péče o dítě je věcí velmi důležitou, proto je tato záležitost zakotvena v soustavě zákonů naší republiky. Zákonů, které se týkají právě věci péče o dítě, je několik. Prvním z nich je *Listina základních práv a svobod*. Hlava čtvrtá stanovuje, že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Článek 33 hovoří o tom, že každý má právo na vzdělání a že školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách (13).

Dalším zákonem, jehož součástí je povinnost pečovat a umožnit školní docházku je *trestní zákon – zákon č. 140/1961 Sb.* Hlava šestá definuje, že kdo vydá, byť i z nedbalosti, osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí tím, že ji svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu, umožní ji vést zahálčivý nebo nemravný život, nebo závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o osobu mladší než osmnáct let, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta (35).

I ze zákona o přestupcích – zákon č. 200/1990 Sb. – lze citovat, že přestupku se dopustí ten, kdo ohrožuje výchovu a vzdělávání nezletilého zejména tím, že nepřihlásí dítě k povinné školní docházce nebo zanedbává péči o povinnou školní docházku žáka (32).

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.) se zaměřuje na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, dále na děti které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy, na děti které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití, děti které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte a na děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu.

Sociálně – právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.

Zákon definuje povinnost obecního úřadu ve smyslu působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte, projednat s dítětem nedostatky v jeho chování, sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující, poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních právních předpisů a oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti zmiňované v úvodu této kapitoly.

Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti jsou na základě zákona o sociálně – právní ochraně dětí povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v úvodu, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví (34).

Rodičovskou zodpovědnost definuje zákon o rodině číslo 94/1963 Sb. Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. Při výkonu práv a povinností uvedených výše jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.

Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven (33).

Dalším zákonem, ve kterém lze najít pojem neplnění rodičovské povinnosti v rámci povinné školní docházky, je zákon o pomoci v hmotné nouzi – zákon č. 111/2006 Sb. Zde je v § 3 definováno, že osobou v hmotné nouzi není osoba, která je osobou, které byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zvláštního právního předpisu, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce. Na základě tohoto zákona mohou orgány pomoci poskytnout tři dávky. Jsou jimi doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc a příspěvek na živobytí.

Nárok na dávku *doplatek na bydlení* má podle zákona vlastník nebo nájemce bytu, jestliže by po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení byl jeho příjem nižší než částka živobytí osoby a nebo by příjem společně posuzovaných osob byl nižší než částka na

živobytí společně posuzovaných osob. Do odůvodněných nákladů na bydlení se započítává nájemné až do výše cílového nájemného a pravidelné úhrady za služby bezprostředně spojené s užíváním bytu (tj. úhrada za ústřední topení, za úklid společných prostor domu, za užívání výtahu, za odvádění odpadních vod kanalizacemi, za osvětlení společných prostor v domě, za odvoz odpadu, aj.). Dále se do odůvodněných nákladů na bydlení počítá úhrada nezbytné spotřeby energie, tj. úhrada dodávky a spotřeby elektrické energie, plynu, případně výdaje na další druhy paliv (31).

Nárok na dávku *mimořádné okamžité pomoci* má

- a) osoba, která ačkoli nesplňuje podmínky pro poskytnutí hmotné nouze, nedostatkem finančních prostředků jí hrozí vážná újma na zdraví,
- b) osoba, kterou postihne vážná mimořádná událost (živelní pohroma – povodeň, větrná pohroma, zemětřesení, požár, ekologická nebo průmyslová havárie) a její celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jí neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami,
- c) osoba, která nemá vzhledem k celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky na úhradu např. správního poplatku při ztrátě osobních dokladů, při vydání duplikátu rodného listu nebo dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání, dále na úhradu nákladů spojených s pořízením nezbytných základních předmětů dlouhodobé potřeby a na základní vybavení domácnosti a odůvodněných nákladů souvisejících se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a za
- d) osoba, která nesplňuje podmínky hmotné nouze, ale s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením, jestliže je propuštěna v výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody, jestliže je po ukončení léčby závislosti propuštěna ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo zařízení pro léčbu závislostí, jestliže je propuštěna z výkonu ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské výchovy, jestliže nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby a nebo je osobou, jejíž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby (31)

Nárok na *příspěvek na živobytí* má osoba v hmotné nouzi, jestliže její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob. Nárok na výplatu této dávky nevzniká v kalendářním měsíci, pokud příjem osoby nebo společně posuzovaných osob za 3 předcházející kalendářní měsíce byl vyšší než trojnásobek životního minima společně posuzovaných osob. Pokud splňuje podmínky nároku na dávku více společně posuzovaných osob, náleží příspěvek jen jednomu z nich a to na základě dohody těchto osob. Pokud se nedohodnou, určí orgán pomoci, které z těchto osob příspěvek přizná. Výše příspěvku na živobytí činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi 1. částkou živobytí osoby a příjmem osoby, není-li osoba společně posuzována s jinými a 2. rozdíl mezi částkou živobytí společně posuzovaných osob a příjmem společně posuzovaných osob. Částka na živobytí osoby činí u nezaopatřeného dítěte částku životního minima, u osob, u kterých se nezkoumá snaha zvýšit si příjem vlastní prací, částku existenčního minima a u osoby, která není zahrnuta do žádného z předchozích bodů, částku existenčního minima.

Částka živobytí může být navýšena ze zákonem stanovených důvodů. U osoby, která má příjem z výdělečné činnosti a snaží se o zvýšení příjmu vlastní prací, se částka živobytí zvyšuje o polovinu částky rozdílu mezi životním minimem a existenčním minimem osoby. Osobě, která je uchazečem o zaměstnání, se zvyšuje částka živobytí o 30% částky rozdílu mezi životním a existenčním minimem. Pokud se tato osoba ještě snaží zvýšit příjem vlastní prací, zvyšuje se částka živobytí o dalších 20% částky rozdílu mezi životním a existenčním minimem osoby. Částka živobytí osoby se zvyšuje, pokud zdravotní stav osoby vyžaduje dle doporučení lékaře zvýšené náklady na dietní stravování, o částku, kterou stanoví prováděcí právní předpis. Ten zároveň stanoví odbornost lékaře, který je oprávněn k vydání potvrzení o příslušném typu diety. Částka živobytí se zvyšuje o 300,- Kč u osoby, která prokáže, že má zvýšené náklady v souvislosti s hledáním zaměstnání, hlavně náklady na telefon, dopravu nebo korespondenci. Částka živobytí osoby se zvyšuje o 600,- Kč, pokud podle vyjádření úřadu práce jde o jedince, který vyžaduje zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, který je v evidenci uchazečů veden jeden rok a který po dobu jednoho roku pobírá příspěvek na živobytí.

Pokud je jednou z posuzovaných osob nezaopatřené dítě a déle než 3 měsíce mu není zapláceno výživné, je součástí příspěvku na živobytí i částka, která nahrazuje neplacené výživné nebo jeho část. V případě, že přijme dlužné výživné, je příjemce příspěvku na živobytí povinen vrátit orgánu, který příspěvek poskytl, částku, která představovala výši dlužného výživného **(31)**.

Komentář MPSV č. 3/2003 řeší situaci vzniklou nedefinováním limitu neomluvených hodin nebo dnů žáka. Ministerstvo práce a sociálních věcí po dohodě s Ministerstvem školství proto doporučilo, aby byl tento limit neomluvených hodin ustálen na 10 hodin. Na základě této dohody byl vydán „Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“ (viz příloha 1) **(18)**. Protože je školní rok rozdělen na dvě pololetí, považuje se za sledované období vždy školní pololetí (1. pololetí je od září do ledna, druhé pololetí je od února do června). Pokud v jednom měsíci dosáhne žák počtu neomluvených hodin 11 a více, zaniká nárok na výplatu dávky sociální pomoci. Pokud však v příštím měsíci nedojde k neomluveným hodinám, mají rodiče dítěte opět nárok na dávku sociální pomoci. V případě, že se u dítěte v některém dalším měsíci objeví neomluvená absence, opět zaniká nárok na dávku. Může nastat i situace, že dojde ke zjištění neomluvené absence zpětně. Tehdy je nutno prošetřit, v jakém měsíci to bylo a vyčíslit přeplatek sociálních dávek **(11)**.

2 CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

Cílem práce je zmapovat informovanost veřejnosti o skutečnosti, že v rámci zákona existují dávky sociální péče vázané na plnění školní docházky a dále podat ucelený přehled o problematice. Kromě hlavních cílů byly stanoveny i dílčí cíle - zjistit kvalitu komunikace mezi úředními osobami a klienty a dále zjistit pohledy obou stran na úroveň vzájemné komunikace.

Hypotézy

Hypotéza 1: Uchazeči o dávku jsou přesvědčeni, že nárok na dávku mají za jakýchkoli okolností.

Hypotéza 2: Klienti, kteří jednali s pracovníky orgánu pomoci v hmotné nouzi, nepovažují jejich chování ve většině případů za ochotné.

Hypotéza 3: O existenci dávek vázaných na plnění školní docházky vědí z řad respondentů-poživatelů spíše lidé, kteří dosáhli středoškolského vzdělání.

Důvodem, proč bylo v hypotéze 3 zvoleno právě středoškolské vzdělání, je nejvyšší zastoupení tohoto stupně mezi poživateli dávek sociální péče .

Hypotézy byly stanoveny na základě sekundární analýzy dat.

3 METODIKA

Pro práci bylo využito metod kvalitativního i kvantitativního výzkumu.

Surynek (26) uvádí, že kvantitativní výzkum lze realizovat tehdy, jedná – li se o jevy relativně jednoduché a do určité míry poznané. Jednoduché v tom smyslu, že nejsou skryty smyslovému poznávání, mají jednoznačný výraz. Podle Surynka (26) jde o jevy, které jsou dostatečně popsány. Autoři (26) uvádí, že v kvantitativním výzkumu se nesleduje, zda sociální nebo sociálně psychický jev existuje, co obsahuje, jaká je jeho struktura, jaké má vlastnosti a jaké jsou faktory, které s ním souvisejí nebo jej podmiňují a jakými proměnami prochází. Kvantitativní výzkum je zaměřen na charakteristiky jevů: rozsah výskytu, frekvence, intenzita. Základním úkolem kvantitativního výzkumu je měření výše uvedených charakteristik a jejich souvislostí.

Hendl (5) definuje, že kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků, anket nebo pozorování.

Pokud se týká *kvalitativního výzkumu*, tak podle Surynka (26) je spíše jakýmsi doplňkem výzkumu kvantitativního. Ovšem nikoli podřadným. Úkolem kvalitativního výzkumu je odhalovat neznámé skutečnosti o sociálních a sociálně psychických jevech, odhalovat jejich obsah, a to především existenci těchto jevů a jejich strukturu, jejich vlastnosti a funkce a faktory, které sociální a sociálně psychické jevy ovlivňují nebo s nimi jinak souvisejí. Strauss (25) definoval kvalitativní výzkum jako výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.

Hendl (5) uvádí, že mezi metody kvalitativního výzkumu patří pozorování, texty a dokumenty, rozhovor a audio a video záznamy.

3.1 POUŽITÉ METODY

V bakalářské práci bylo použito metod dotazování a pozorování, z technik byl použit dotazník a rozhovor.

Dotazník definují ve své knize Bártlová a Hnilicová (1) jako standardizovaný soubor otázek, které jsou předem připraveny na určitém formuláři. Jde o relativně

nejrozšířenější a nejpoblárnější techniku sociologického výzkumu. Autorky uvádí, že pro techniku dotazníku je příznačné: nepřítomnost výzkumníka při vyplňování dotazníku a přiměřená znalost šetřeného prostředí.

Prochovník (22) uvádí, že specifická metoda spočívá v tom, že předmětem analýzy se stávají odpovědi na pevně a pro všechny dotazované stejně formulované otázky. Na otázkách a odpovědích nelze dodatečně obvykle nic zpřesňovat. Dotazovaný odpovídá a odpovědi zapisuje sám bez jakéhokoli prostředníka. Výhody této metody spočívají v jednoznačné formulaci otázek bez emocí dotazovaného a v možnosti hromadného zpracování. Mezi nevýhody patří skutečnost, že při eventuálním neporozumění obsahu otázek nelze obvykle už nic opravit, doplnit nebo zpřesnit.

Dotazník pro výzkum v rámci bakalářské práce obsahoval 10 otázek (viz příloha 3). Z toho 3 byly identifikační, zaměřeny na věk, pohlaví a vzdělání. Další otázky se týkaly již postojů respondentů a míry jejich informovanosti. Celkem bylo rozdáno 60 dotazníků pro každou skupinu tazatelů. Návratnost lze vyjádřit 100%, neboť všechny dotazníky jsem sbírala osobně. Sběr dotazníků se uskutečnil v lednu 2007.

Rozhovor popisuje Ferjenčík (3) jako zprostředkovaný a vysoce interaktivní proces získávání dat. Interaktivnost znamená, že rozhovor je střetnutím tváří v tvář. Dle autora tím, že výzkumník aktivně vstupuje do situace, chtě nechtě ovlivňuje i množství a charakter informací, které mu sdělí respondent.

Pro účely práce byla zvolena technika polostandardizovaných rozhovorů (viz příloha 2). Rozhovory byly provedeny osobně způsobem, který zaručuje jejich velkou kvalitu. Jednalo se o rozhovory, které mi každá pracovnice poskytla osobně, bez přítomnosti jiné osoby. Rozhovory byly prováděny v lednu 2007.

Pozorování je podle Ferjenčíka (3) nejznámějším a nejstarším způsobem, jakým se člověk dozvídá o světě kolem sebe. Patří k nejzákladnějším technikám sběru dat.

Konkrétně bylo použito metody zúčastněného pozorování, které bylo uskutečněno během mé praxe na Městském úřadě v Klatovech v lednu 2007.

3. 2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU

Jeden základní soubor pro dotazník tvořili poživatelé sociálních dávek z důvodu hmotné nouze na Městském úřadě v Klatovech. Výběrový soubor A byl pak získán náhodným výběrem, kvótou výběru byla ochota poživatelů dávek vyplnit dotazník. Druhý základní soubor byl tvořen ostatní populací. Na základě ochoty zúčastnit se šetření byl získán výběrový soubor B. Respondentů ze souboru A bylo 60 a respondentů ze souboru B bylo rovněž 60.

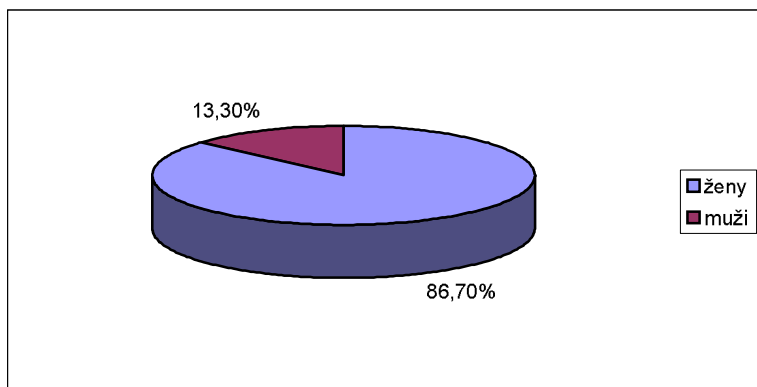
Souborem tazatelů pro rozhovor byly pracovnice na odboru sociálních věcí, kterých bylo celkem pět. Jde o pracovnice Městského úřadu v Klatovech a v Domažlicích.

4 VÝSLEDKY

4.1 VÝSLEDKY DOTAZNÍKŮ

4.1.1 DOTAZNÍKY PRO POŽIVATELE DÁVEK Z DŮVODU HMOTNÉ NOUZE

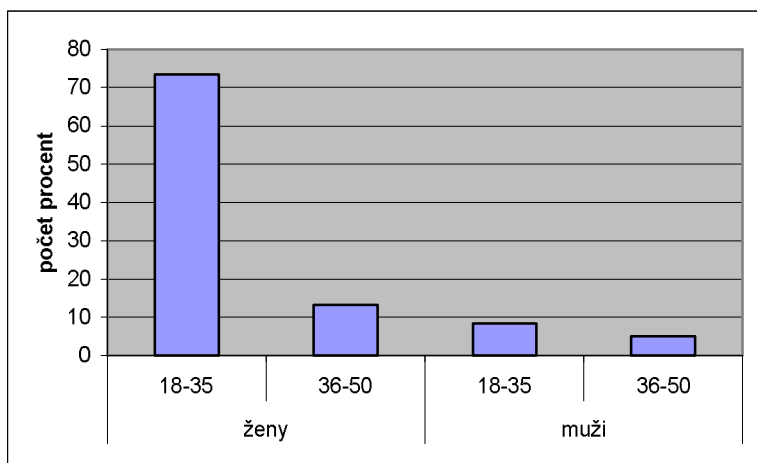
Graf 1: Rozložení respondentů-poživatelů dávek dle pohlaví (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z počtu respondentů-poživatelů bylo 52 žen a 8 mužů.

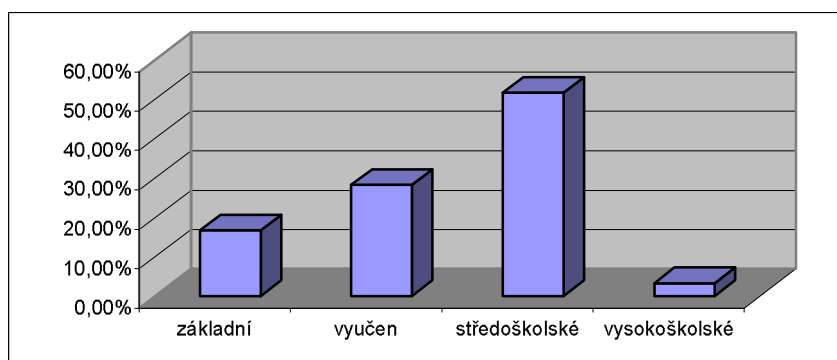
Graf 2: Zastoupení respondentů-poživatelů dle věku (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Věkové spektrum respondentů – poživatelů je různorodé. Převažují však ženy ve věku 18 – 35 let, kterých bylo z celkového počtu 60 dotazovaných 73,4%, žen ve věku 36–50 let bylo 13,3%. Mužů ve věku 18–35 let bylo 8,3% a věk 36–50 let byl u mužských respondentů zastoupen 5%.

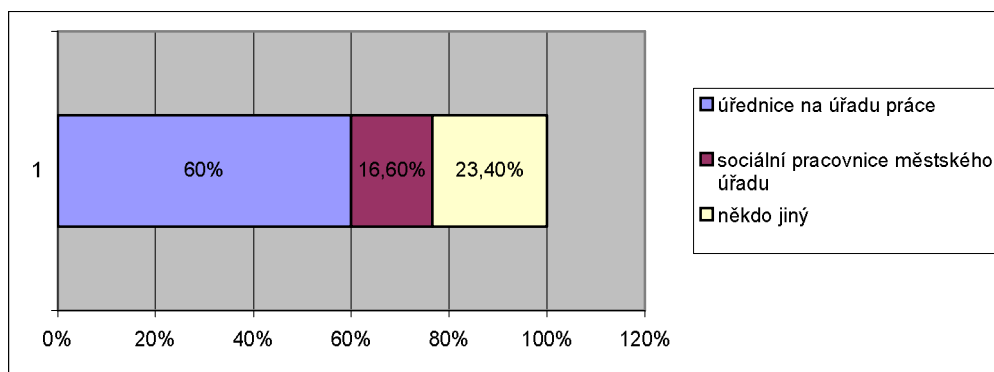
Graf 3: *Vzdělání dotazovaných klientů (v %)*

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky vzdělání se největší počet odpovědí objevil u možnosti středoškolské – 51,7%, o další místo se dělí možnost „vyučen“ – 28,3% a možnost „základní“ – 16,7% a vysokoškolské vzdělání uvedlo 3,3% dotázaných klientů.

Graf 4: *Kdo klientovi nabídl možnost požádat o dávku sociální péče (v %)*

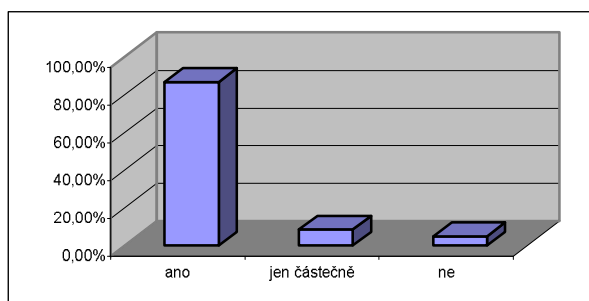

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky, kdo klientovi nabídl možnost požádat o dávku, se převážná část dotazovaných klientů shoduje, že tuto informaci jim dali na úřadu práce.

Poměrně velké procento odpovědí se objevilo u možnosti, že o dávce klienta informoval někdo jiný. V rámci této odpovědi se vyskytla možnost, že se klient o dané skutečnosti dozvěděl ze sdělovacích prostředků a nebo že informaci klientovi podal známý, kamarád či kamarádka, přičemž procentní zastoupení druhé odpovědi bylo převažující.

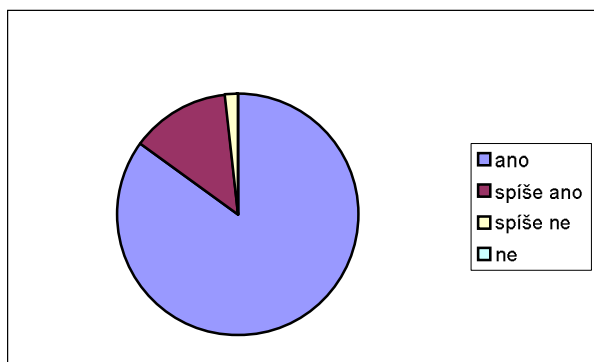
Graf 5: Spokojenost klienta s podanými informacemi (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

86,7% dotázaných klientů uvedlo, že seznámení s podmínkami dávky pro ně bylo ze strany pracovníků dostatečné, 8,3% dotázaných bylo s informacemi spokojeno jen částečně a 5%, což jsou 3 klienti, uvedlo, že s podmínkami pobírání dávky seznámeno nebylo.

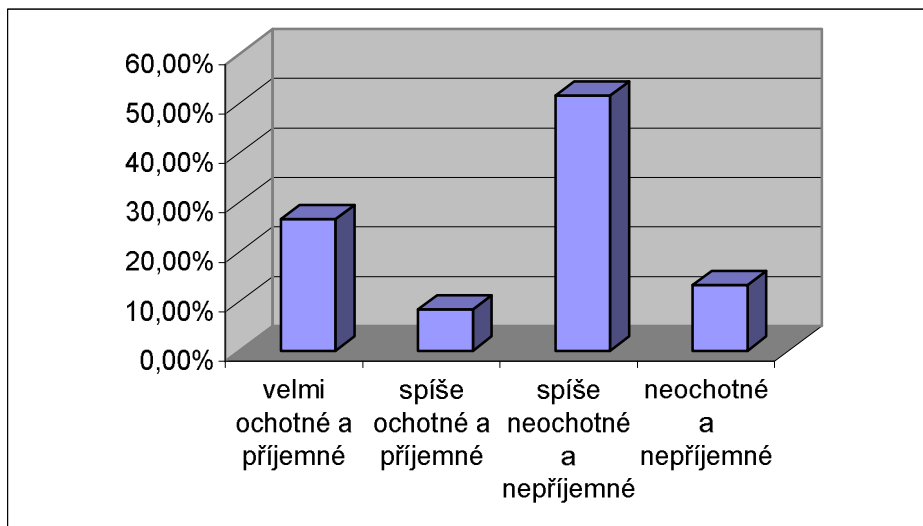
Graf 6: Názor klientů na jejich nárok na dávku (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Pokud se klienti měli vyjádřit k situaci, zda si myslí, že na dávku mají nárok, byli ve velké většině přesvědčeni, že ačkoli jsou při podání žádosti neúspěšní, děje se tak neprávem. O tom, že na dávku skutečně nárok mají, je přesvědčeno 85% klientů, 13,3% klientů uvádí, že mají spíše nárok a jen 1,7% klientů uznává, že na dávku spíše nárok nemají.

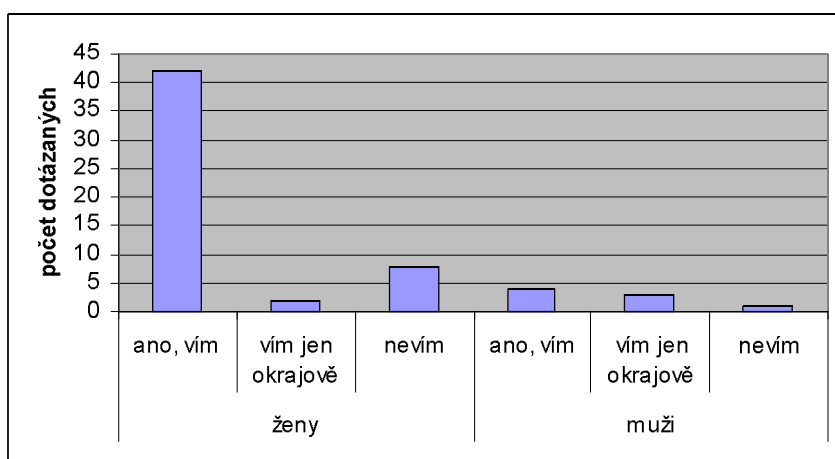
Graf 7: Spokojenost klientů s jednáním sociálních pracovníků (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Při hodnocení chování sociálních pracovníků ze strany klientů vyplynulo, že považují chování pracovníků ve většině případů za spíše neochotné a nepříjemné – 51,7%, nebo za nepříjemné a neochotné – 13,3%. Možnost, že jednání pracovníků je spíše ochotné a příjemné, připouští 8,3% dotázaných klientů a úplně spokojeno s jednáním je 26,7% klientů.

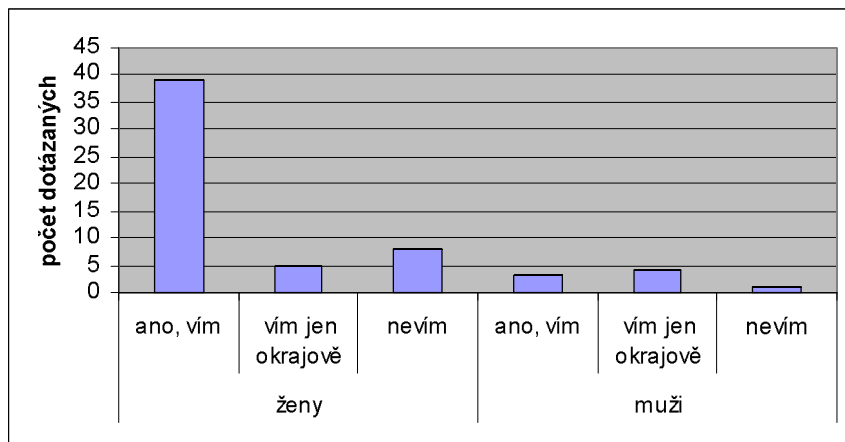
Graf 8: Informovanost respondentů – poživatelů o existenci dávek vázaných na plnění školní docházky (v absolutních číslech)

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky, která zjišťovala na straně klientů znalost skutečnosti, že existují dávky vázané na plnění školní docházky, jsou výsledky poměrně jednoznačné. 42 z počtu žen zná tuto skutečnost velmi dobře, 2 z počtu žen ví o tomto jen okrajově a 8 z počtu žen o této skutečnosti neví vůbec. U mužů převládá také poměrně vysoká informovanost – 4 z osmi dotázaných ví o zmiňované věci, 3 ví jen okrajově a 1 neví vůbec.

Graf 9: Informovanost respondentů – poživatelů o možnosti odebrání dávky při neplnění školní docházky (v absolutních číslech)

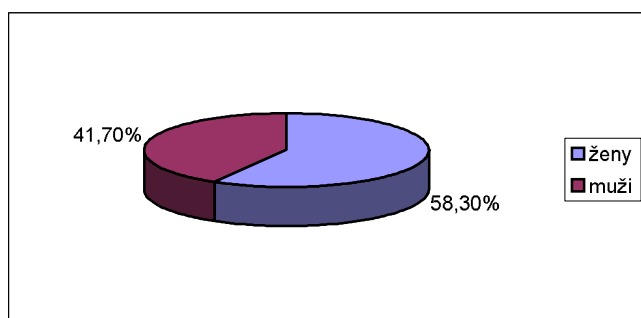

Zdroj: Vlastní výzkum

Výsledky u otázky, která se respondentů ptala, zda vědí o možnosti odebrání dávky při neplnění školní docházky dítěte, se téměř shodovaly s výsledky předchozí otázky. U žen se počet u odpovědi „ano, vím“ snížil na 39, u mužů na 3.

4.1.2 DOTAZNÍKY PRO NEPOŽIVATELE DÁVEK Z DŮVODU HMOTNÉ NOUZE

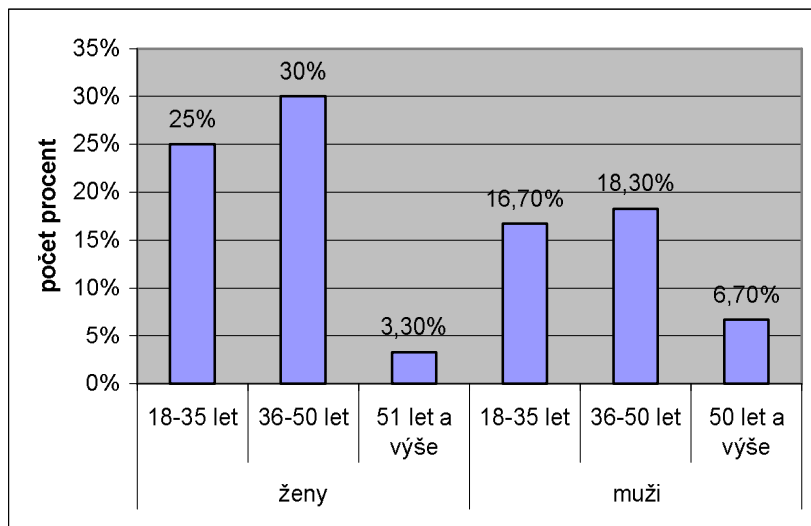
Graf 10: Rozložení respondentů-nepoživatelů sociálních dávek dle pohlaví (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu respondentů-nepoživatelů bylo 35 žen a 25 mužů.

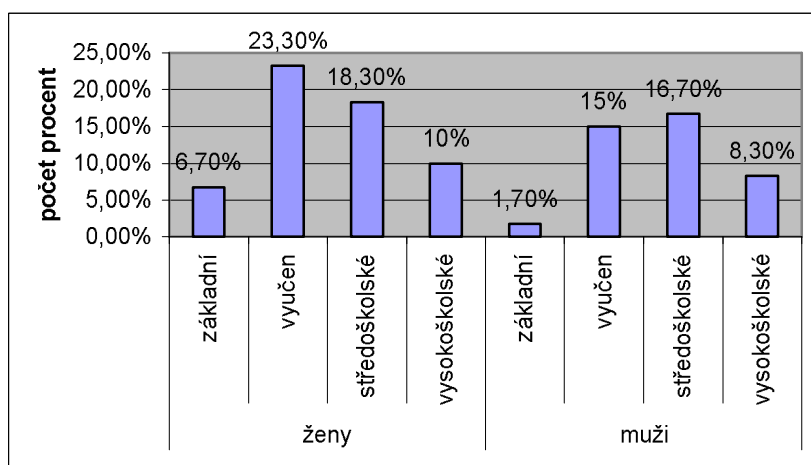
Graf 11: Zastoupení respondentů-nepoživatelů dle věku (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Věkový průměr u nepoživatelů byl, stejně jako u poživatelů dávek, velmi různorodý z důvodu co nejobektivnějšího zjištění skutečností.

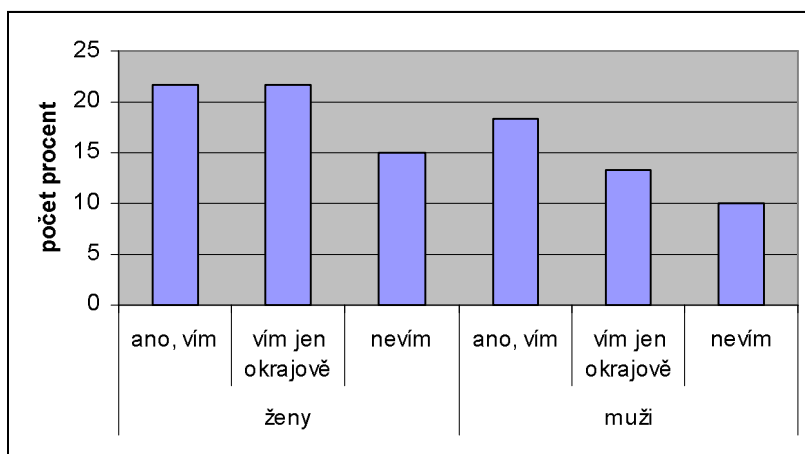
Graf 12: Vzdělání respondentů-nepoživatelů (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky vzdělání bylo náhodným výběrem dosaženo sběru širokého spektra respondentů s různým vzděláním.

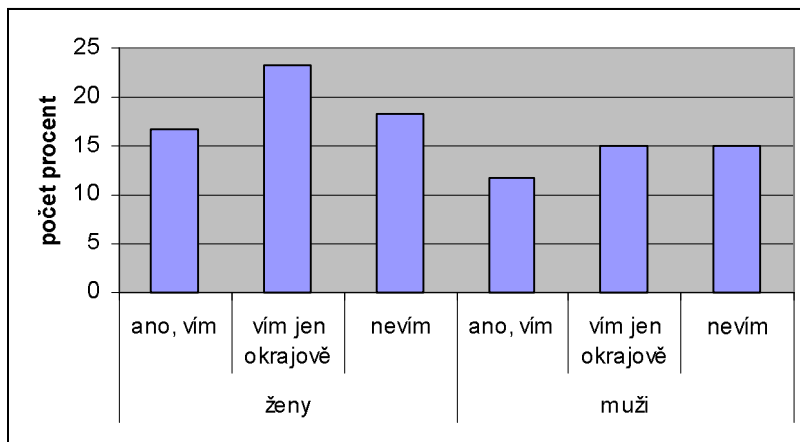
Graf 13: Informovanost respondentů-nepoživatelů o existenci dávek vázaných na plnění školní docházky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Možnost „ano, vím“ zvolilo 21,7% žen, stejný počet žen zvolilo odpověď „vím jen okrajově“ a 15% dotázaných o existenci daných dávek neví. Z dotázaných mužů 18,3% zná zmiňovanou skutečnost, 13,3% ví o existenci jen okrajově a 10% neví vůbec.

Graf 14: Informovanost respondentů-nepoživatelů o možnosti odebrání dávky při neplnění školní docházky (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky týkající se povědomí o skutečnosti, že může být dávka odebrána při neplnění školní docházky, se počet respondentů, kteří věděli, zmenšil. 16,7% žen vědělo přesně, 23,3% vědělo jen okrajově a 18,3% žen nevědělo vůbec. U mužů se počet odpovědí „ano, vím“ zmenšil na 11,7%, druhou a třetí možnost odpovědi volil stejný počet mužů-15%.

Tabulka 1: Závislost vzdělání na znalosti existence dávek vázaných na plnění školní docházky u poživatelů a nepoživatelů (v absolutních číslech i v %)

		O dávce vím		O dávce vím jen okrajově		O dávce nevím		Celkem	
Základní vzdělání	Poživatelé	50%	5	30%	3	20%	2	100%	10
	Nepoživatelé	20%	1	0%	0	80%	4	100%	5
Vyučen (a)	Poživatelé	47,4%	9	31,6%	6	21%	4	100%	19
	Nepoživatelé	60,9%	14	21,7%	5	17,4%	4	100%	23
Středoškolské vzdělání	Poživatelé	41,4%	12	51,7%	15	6,9%	2	100%	29
	Nepoživatelé	33,3%	7	47,6%	10	19,1%	4	100%	21
Vysokoškolské vzdělání	Poživatelé	50%	1	50%	1	0%	0	100%	2
	Nepoživatelé	18,2%	2	54,5%	6	27,3%	3	100%	11

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka, která se vztahuje k hypotéze 3, udává hodnoty jednotlivých kategorií. Kromě vyučených a vysokoškolsky vzdělaných nepoživatelů byla úplná i částečná znalost o dávkách vázaných na hmotnou nouzi vždy u nepoživatelů horší bez ohledu na vzdělání.

Tabulka 2: Vliv věku na informovanost o skutečnosti existence dávek vázaných na plnění školní docházky u respondentů – nepoživatelů (v absolutních číslech i v %)

	18 – 35 let		36 – 50 let		51 a více let	
O dávce vím	32%	8	48,3%	14	33,3%	2
O dávce vím jen okrajově	40%	10	31%	9	33,3%	2
O dávce nevím	28%	7	20,7%	6	33,3%	2
Celkem	100%	25	100%	29	100%	6

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 2 dává do souvislosti věk a povědomí o existenci zmiňovaných dávek u respondentů – nepoživatelů dávek.

4. 2 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ

Jak vyplynulo z rozhovorů, klientela na úřadech, kde byly rozhovory prováděny, je různá. Úřednice v Domažlicích uvedly, že jejich klientela se skládá převážně z Romů, zatímco úřednice v Klatovech uvedly, že nelze říci, že klienti jsou převážně z řad romských občanů, jde o poměr klientů 50:50. Všechny pracovnice se shodly na jednom – že věkové spektrum je skutečně široké a objevují se prakticky všechny věkové kategorie.

U odpovědi na druhou otázku se všechny dotazované shodovaly, že klienti mají informace z různých zdrojů (kamarádi, rodinní příslušníci, ...), avšak jejich představy jsou zkreslené, mlhavé. Často skoro neznají podmínky pro přiznání dávky. Většinou si však klienti myslí, že dávku dostanou ihned a jsou velmi překvapeni, že musí čekat, až se vše vyřídí. Dá se říci, že asi 99% klientů – většinou středoškolsky vzdělaných nebo nezaměstnaných je posláno z úřadu práce, kde je po vypršení podpůrčí doby upozorní, aby se šli informovat ohledně možnosti dávek. Dobře informováni a s jasnou představou přicházejí klienti vysokoškolsky vzdělaní. Tito mají přehled a informace si získávají z různých zdrojů, např. z internetu. Romská klientela má informace získané většinou z rodiny – dle slov jedné z pracovnic se tyto informace „dělí“.

Klienti se velmi často pozastavují nad výší dávky – připadá jim malá, čekají více a nechápou, jak s tak nízkou částkou mohou vyžít. Zde je pracovnice upozorňují na skutečnost, že dávka není konečným řešením dané situace, ale jde jen o dočasné řešení, o překlenutí akutní krizové situace a o zajištění základních životních potřeb.

Pracovnice úřadů se snaží klientům podat co nejvíce podrobných informací. Každý úřad toto řeší jinak – Městský úřad v Domažlicích vyvěšuje informace na webových stránkách nebo je publikuje v tisku, ale dle pracovnic takto zveřejněné informace většina klientů nečte a nakonec tedy podávání informací zůstává na pracovnících příslušného odboru. Městský úřad v Klatovech tuto situaci řeší prostřednictvím letáku s přehledem potřebných informací.

Odpovědi dotazovaných se u otázky zaměřené na chování žadatelů o dávku liší. Pracovnice Městského úřadu v Klatovech uvádí, že klienti jsou převážně klidní, s agresí se zde moc často neseťkávají. Pokud je klient agresivní, tak spíše zkouší, co úřednice

vydrží a jak zareagují. Agresi řeší tím, že na ni nereagují, snaží se jednat asertivně a v mezích slušnosti, nepřistoupit na hru klienta a nenechat se vyprovokovat k agresivní reakci. Bylo jen výjimečným případem, že musely volat vedoucí – jednalo se o klienta pod vlivem alkoholu. Zatím se pracovnice dle jejich slov nedostaly do situace, kdy by musely volat policii. Neselekaly se zde s fyzickou agresí, spíše jen slovní a i té je minimální počet případů.

Úřednice na Městském úřadě v Domažlicích mají jiné zkušenosti. Dle jejich slov se situace zhoršuje a klienti se stávají více agresivními. Reagují negativně na výši dávek či na situaci, že peníze nedostanou ihned a že musí čekat nebo splnit nějaké podmínky. Často agresivní chování vychází např. z nervozity při dlouhodobé nezaměstnanosti. Nejčastěji se vyskytuje agrese slovní. Existuje 1 – 2% klientů, o kterých již úřednice ví, že pod vlivem alkoholu nebo při dotčení nějakého ožehavého tématu jsou agresivní a i schopni ublížit, a proto si na tyto dávají pozor. Se situací, kdy jsou nuceny volat policii, se setkávají asi 2krát za rok. Většinou jde o klienty pod vlivem alkoholu, drog či léků. Tito klienti úřednicím vyhrožují, ohrožují je nebo sebe a své okolí. Pracovnice se snaží agresi vyřešit samy tím, že např. volají vedoucí či změní pracovníci pro jednání s tímto klientem. Ovšem v mezních situacích jsou nuceny volat policii.

U otázky týkající se četnosti přiznávání dávek všechny pracovnice shodně uvádí, že asi v 97 – 98 % případů jsou dávky přiznávány. Je jen málo klientů, kteří podmínky nesplňují, a tudíž na dávku nárok nemají. Úřednice uvádí, že klienti si velmi často myslí, že právě ona je ta, která jim dávku nechce dát, nenechají si celý postup vysvětlit a z této situace následně vzniká i již zmiňovaná agresivita klientů vůči úřednicím. Klienty také často odradí i množství papírů, které musí vyplnit a nebo je odradí i malá částka, např. nechtějí kvůli 100-, Kč vyplňovat tolik formulářů. Často také pracovnice uvedly, že velké množství dávek je přiznáváno v zimě a před Vánoci. Vyplývá to z potřeb finančních prostředků na dárky nebo na bydlení, když je venku zima.

Pracovnice na otázku „jak často jsou dávky při neplnění školní docházky odebírány“ shodně uvádí, že asi 3 – 4 případy za rok se vyskytnou, kdy je dávka z důvodu neplnění školní docházky odebrána.

Co se týče spolupráce se školou (otázka 6), tak škola má v této věci ohlašovací povinnost. Do 25 neomluvených hodin škola řeší problém sama, informuje např. jen OSPOD. 2 z 5 úřednic uvádí, že spolupráce se školou není vždy bezproblémová. Někdy škola otálí s ohlašováním, reaguje zpomaleně. Ale podle pracovníků to záleží na řediteli. Často se úřednice setkávají s agresivitou rodičů v této záležitosti. Ti odsuzují úřednice a sami si nepřiznají, že je jejich povinností, aby dítě chodilo do školy. Záškoláckých dětí se ještě zastávají. Ostatní 3 úřednice vykazují bezproblémovou spoluprací se školou. Určitě se všechny shodují na názoru, že je to pro klienty velmi motivující. Hlídnou plnění školní docházky svých dětí, protože jinak by jim byly dávky odebrány. Kontrola vysvědčení probíhá každé pololetí. Pokud je více hodin, rodina se snaží rychle zasáhnout, nechť přijít o peníze. Na většinu lidí to skutečně platí – podle úřednic jde ve většině případů o Romy. Těm ale nejde ani tak o děti a jejich vzdělávání ve škole, ale jde jim spíše o peníze z dávky.

S fenoménem zmiňovaném v otázce č. 7 (rodiče dítě do školy pošlou, to však do školy nedojde či se ve škole skrývá) se žádná z pracovníků nesešla, spíše o takových situacích jen slyšely.

5 DISKUSE

První otázka dotazníku se týkala pohlaví respondentů. U respondentů – nepoživatelů se jednalo o 35 žen a 25 mužů. Toto rozložení kopíruje všeobecný trend, že žen je ve společnosti o něco více než mužů. U poživatelů dávek sociální péče převažovaly ženy. Tato skutečnost se potvrdila i přímým pozorováním. Myslím si, že tento jev lze vysvětlit tak, že ve většině případů je dávka pro rodinu, ale spíše ženy zařizují věci, co se úřadů týče, a věnují se vyřizování úředních záležitostí.

Další otázka se týkala věku. Zde se opět přímým pozorováním i výsledky dosaženými dotazníkem potvrdilo tvrzení úřednic a sice to, že věkové spektrum klientů úřadů je skutečně různorodé. I u respondentů – nepoživatelů šlo o rovnoměrné rozložení věku. Tím je zajištěna objektivita dosažených výsledků.

U otázky, která se respondentů ptala na to, kdo jim nabídl možnost požádat o dávku, převážila odpověď, že tuto informaci klientům podala úřednice na úřadu práce. Tento výsledek koresponduje i s výpověďmi úřednic, které uvedly, že většina klientů k nim přichází právě z úřadu práce, kde jsou po vypršení podpůrné doby upozorněni na možnost požádat si o dávku.

Odpověď na otázku, která se týkala spokojenosti s chováním pracovníků, se dostává do rozporu s výpovědi samotných pracovníků úřadu. Zatímco klienti úřadu volili pro zhodnocení jednání pracovníků nejčastěji možnost „spíše neochotné a nepříjemné“ (51,6% respondentů) a nebo možnost „nepříjemné a neochotné“ (13,3 % respondentů), samy úřednice tvrdí, že se pro klienty snaží udělat co nejvíce, jednat s nimi v rámci slušnosti a poskytnout jim veškeré možné a dostupné informace. Na základě pozorování lze konstatovat, že úřednice se snaží vyjít klientům vstříc, ti však po odchodu z kanceláře vyjadřovali nespokojenost, často pobouřenost nad chováním pracovníků. Tímto se **potvrdila hypotéza 2** – klienti, kteří jednali s pracovníky na úřadě, nepovažují jejich chování ve většině případů za ochotné.

Pokud jde o otázku dostatečnosti podaných informací ohledně dávky, zde se výpovědi pracovníků úřadu potvrzují výsledky dotazníku. Klienti se ve většině případů shodli, že informace podané o dávce ze strany pracovníků pro ně byly dostačující a byli spokojeni. Z celé této věci vyplývá, že pracovníky se klientům snaží pomoci, jak nejlépe

dovedou a je jen na subjektivním posouzení klienta, co se mu zdá dostatečné a co ne. Myslím si ale osobně, že často jsou klienti rozhořčeni neprávem a po úřednicích požadují prakticky nemožné. Mohu toto říci, neboť jsem nějakou dobu mezi pracovníci úřadu pobývala.

U otázky 7 v dotazníku, která zjišťovala názor klientů na jejich nárok na dávku, převažoval v odpovědích ten názor, že klienti si skutečně myslí, že dávku musí vždy dostat a pokud ne, cítí se být ukřivdění a dávají za to vinu pracovníci úřadu. Tento výrok utvrzují i výpovědi pracovníků úřadů a lze toto potvrdit i na základě poznatků získaných z přímého pozorování. Ve spoustě případů jsou klienti o nesprávném rozhodnutí přesvědčeni tak, že si ani nenechají vysvětlit důvody nepřiznání dávky a jakékoliv snahy ze strany pracovníků ignorují a velmi často je ještě nařknou z nepříjemného chování, ačkoli k tomu prakticky nemají důvod. Spíše si jen vylévají zlost. Lze tedy konstatovat, že **výše uvedené potvrzuje hypotézu 1** – uchazeči o dávku jsou přesvědčeni, že nárok na dávku mají za jakýchkoli okolností.

K hypotéze 3 (o existenci dávek vázaných na plnění školní docházky vědí z řad respondentů – poživatelů spíše ti, kteří dosáhli středoškolského vzdělání) se vztahuje v dotazníku otázka 3 a 9. Ovšem na základě výsledků zobrazených v tabulce 1 (viz výsledky) lze konstatovat, že **se hypotéza 3 nepotvrdila**. Tento výsledek ovšem může být poněkud zkreslený a může mít nedostatečnou výpovědní hodnotu, neboť vzorek respondentů byl malý. Lze se jen domnívat, co obecně způsobuje relativně dobré povědomí o dávkách v řadách poživatelů dávek. Může to být např. snadný přístup k internetu, vliv médií či vzrůstající zájem jedinců o sociální sféru.

Dobrá znalost zákona o pomoci v hmotné nouzi – zákon č. 111/2006 Sb., jehož část je citována v teoretické části práce, speciálně znalost jeho části, která se týká dávek vázaných na plnění školní docházky, panuje mezi oběma skupinami respondentů i navzdory jeho poměrně značné rozsáhlosti. To svědčí o dobré a zlepšující se schopnosti orientovat se v zákonech a vybírat z nich potřebné a důležité informace.

Na základě výsledků z tabulky 2 nelze jednoznačně říci, že o daných dávkách mají povědomí převážně lidé mladšího věku (z kategorie 18 – 35). Opět se můžeme jen domnívat, co je důvodem. Nabízí se odpověď, že je jím poměrně velký rozvoj a

zpřístupnění informačních technologií např. internetu a tím také zpřístupnění informací. Myslím si, že se lidé začínají více zajímat o sociální oblast a není jim tato problematika lhostejná.

Otázka směřující k pracovním a týkající se znalosti systému dávek ze strany klientů je také, dá se říci, sporná. Přestože jsou klienti skálopevně přesvědčeni, že o dávkách vědí vše, není tomu tak vždy. Velmi často jsou z řad čekajících klientů před kanceláři na úřadě slyšet určité „zaručené“ informace týkající se právě různých dávek. Klienti se cítí v této problematice velmi sběhlí a na všechny strany předávají informace se slovy: „Vždyť já to přece všechno znám“. Mohu toto tvrzení doložit přímým pozorováním. Se značným sebevědomím poté přicházejí do kanceláře, kde je pracovníce vyvedou z omylu a teprve nyní jim podají ty skutečné „zaručené“ informace. To klienty velmi často zaskočí, myslím si, že jejich sebevědomí v tu ránu utrpí a jejich obranou je např. slovní agrese, kterou zastírají ono uvedení do reality informací o dávkách.

Je pravdou, co vypověděly pracovníce úřadu, že někteří klienti se je snaží svým chováním pouze vyprovokovat a čekají, jak zareagují. Myslím si, že takový jedinec hledá spíše nějaký cíl, na kterém bude moci promítnout své negativní pocity a své vnitřní napětí neumí odbourat jinak, než hádkou s druhými. Mohu potvrdit na základě přímého pozorování, že pracovníce v těchto případech jedná skutečně profesionálně, nepřistoupí na hru klienta, nenechají se vyprovokovat a jedná s klientem v klidu. To způsobí, že klient se zklidní a stává se přirozeně jednajícím. Některé klienty však klidné jednání úřednic popudí ještě více a jejich agrese zesílí. To jsou právě ty zmiňované případy, o kterých hovoří pracovníce v rozhovoru, kdy je nutné volat k vyřešení situace vedoucí či dokonce policii. Naštěstí takových případů je dle slov pracovníc velmi málo.

Z odpovědi na otázku, jež byla určena pracovním a ptala se na charakteristiku žadatelů o dávky, vyplynulo, že se složení klientů různí. Lze to zřejmě přičíst demografickému rozložení výskytu romské menšiny.

U otázky, která se zabývala četností odejmutí dávek, je možné z odpovědi pracovníc vyvodit hypotézu, že **zákonem stanovená podmínka plnění školní docházky, ovlivňující možnost požívat dávku sociální pomoci, je velmi motivující.**

Rodiče se snaží a dbají na plnění školní docházky svých dětí. Hrozba odejmutí dávky je pro ně motivem takto činit.

Z odpovědí na dotaz, týkající se častosti přiznávání dávek sociální péče, vyplynulo, že dávky jsou v 97 – 98 % přiznávány. Je možné předpokládat, že informovanost mezi klienty je skutečně na dobré úrovni a o dávku tedy ve většině případů žádají jen ti, kteří skutečně vědí, že na dávku nárok mají. Toto tvrzení o poměrně dobré informovanosti potvrdily i výsledky dosažené dotazníkem.

Odpovědi pracovníků na otázku, týkající se spolupráce se školou, prokazují, že ve třech případech z pěti je tato spolupráce bezproblémová a probíhá na kvalitní úrovni. Ovšem dvě zbývající odpovědi pracovníků ukazují, že ne vždy je kontakt úřadu se školou dobrý a kvalitní. Tyto dvě pracovnice na základě jejich vlastní zkušenosti mohou potvrdit, že škola reaguje často velmi zpomaleně a s ohlášením daného případu otálí, ačkoli mají v této věci ohlašovací povinnost, která vyplývá z „Metodického pokynu k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“. Ten je zmiňován v teoretické části a uveden v úplném znění v příloze 1. Při nedodržení ohlášení dané skutečnosti bezprostředně po jejím zjištění škola celý proces následného odejmutí dávky zpomaluje. Z celé věci lze tedy vyvodit hypotézu, že **dobrá spolupráce se školní institucí umožňuje včasný postih žadatelů.**

Cílem mé práce bylo zmapovat informovanost veřejnosti o záležitosti existence dávek vázaných na plnění školní docházky, zjistit kvalitu komunikace mezi úřednicemi a klienty a zjistit také postoje obou stran. K tomuto účelu byly stanoveny hypotézy, které byly ve dvou případech potvrzeny, a v jednom případě se stanovená hypotéza nepotvrdila.

Dle mého názoru byl cíl práce splněn.

6 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala otázkou záškoláctví a plnění povinné školní docházky v závislosti na sociálních dávkách. Cílem práce bylo zmapovat informovanost veřejnosti o skutečnosti v rámci zákona, že při neplnění školní docházky mohou být dávky sociální péče odebrány a dále podat ucelený přehled o problematice. Kromě hlavních cílů byly stanoveny i dílčí cíle zjistit kvalitu komunikace mezi úřednicemi a klienty a dále zjistit postoje obou stran vůči sobě.

Pro práci bylo použito metod kvalitativního i kvantitativního výzkumu, a to metod dotazování a pozorování a technik dotazníku a rozhovoru. Pro dotazník jsem zvolila dva soubory. Jedním byli poživatelé sociálních dávek z důvodu hmotné nouze a druhým souborem byli příslušníci ostatní populace. Souborem tazatelů pro rozhovor byly pracovnice na odboru sociálních věcí Městského úřadu v Klatovech a v Domažlicích. Stanovila jsem 3 hypotézy: Hypotéza 1: Uchazeči o dávku jsou přesvědčeni, že nárok na dávku mají za jakýchkoli okolností. Hypotéza 2: Klienti, kteří jednali s pracovníci na úřadě, nepovažují jejich chování ve většině případů za ochotné. Hypotéza 3: O existenci dávek vázaných na plnění školní docházky vědí z řad respondentů-poživatelů spíše lidé, kteří dosáhli středoškolského vzdělání.

Potvrdila se hypotéza, že klienti jsou nespokojeni s chováním a jednáním sociálních pracovníků. Ovšem toto tvrzení je vyvracováno výpověďmi pracovníků úřadu. Jelikož zde dochází k rozporu názorů, do budoucna by stálo za úvahu provést ke zjištění skutečného stavu věci ještě jedno šetření, a to na větším vzorku respondentů a bez ohledu na typ dávek.

Dále se prokázalo, že mezi lidmi, ať již poživateli či nepoživateli dávek, panuje poměrně vysoká informovanost v oblasti systému dávek a také v oblasti těch dávek, které se váží na plnění povinné školní docházky. Tento stav lze připsat na vrub rozvoji internetu a dalších informačních technologií. I výsledky dotazníkového šetření mezi respondenty – nepoživateli ukázaly, že informovanost s ohledem na věk je poměrně dobrá. Vysvětlením tohoto zjištění může být podávání informací ze sociální oblasti ve školách v rámci výuky a vzdělávání v této oblasti.

Z výsledků rozhovoru byly stanoveny dvě hypotézy:

1. Zákonem stanovená podmínka plnění školní docházky, ovlivňující možnost požívat dávku sociální péče, je velmi motivující.
2. Dobrá spolupráce se školní institucí umožňuje včasný postih žadatelů.

Výsledky mé práce mohou sloužit jako sonda do problematiky a být podnětem nejen pro zlepšení a vypilování informovanosti mezi občany, ale také pro zlepšení spolupráce a komunikace mezi klienty a sociálními pracovníci.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BÁRTLOVÁ, Sylva – HNILICOVÁ, Helena. *Vybrané metody a techniky výzkumu, zjišťování spokojenosti pacientů*. 1. vydání. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2000. 118 s. ISBN 80-7013-311-2.
2. BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. 2. vydání. Praha: Fortuna, 2003. 127 s. ISBN 80-7168-754-5.
3. FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 255 s. ISBN 80-7178-367-6.
4. HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
5. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum-základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
6. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
7. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.
8. KLÍMA, Petr et.al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vydání. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
9. *Komunikace rodiny a školy* [online]. 1.1.2005 [cit. 2006-11-08]. Dostupné z: <http://www.lzsklasterec.cz/d-prevence.php?m=D&s=PP>.
10. KRÁLOVÁ, Pavla. *Partnerství rodiny a školy při výchovně-vzdělávacím procesu* [online]. 2006 [cit. 2006-12-05]. Dostupné z: <http://www.stredoskolak.cz/referaty/zsv/375?PHPSESSID=d0adbc802fcc2e7b1b61ed287d95552f>.
11. KUDLOVÁ, Marie. *Komentář k metodickému pokynu* [online]. 2006 [cit. 2007-01-06]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz>.
12. KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3.
13. *Listina základních práv a svobod*. Ostrava: Sagit, 2005. 192 s. ISBN 80-7208-478-X.

14. MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upravené vydání. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
15. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
16. MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
17. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.
18. *Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví* [online]. 2006 [cit. 2007-02-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-jednotnemu-postupu-pri-uvolnovani-a-omlouvani-zaku-z-vyucovani-prevenci-a-postihu-zaskolactvi-predkladaci-zprava-a-text-pokynu>.
19. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2006 [cit. 2007-03-07]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf.
20. PÍTHA, Petr. *Co mohou a co nemohou změnit rady školy* [online]. [cit. 2007-02-13]. Dostupné z: <http://obchod.studovna.cz/scripts/detail.asp?id=1161>.
21. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2. rozšířené vydání. Praha: G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-901896-5-2.
22. PROCHOVNÍK, Štěpán. *Metody a techniky sociologického výzkumu*. 1. vydání. Ostrava: Vysoká škola báňská v Ostravě, 1991. ISBN 80-7078-094-0.
23. ŘÍČAN, Pavel – KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Dětská klinická psychologie*. 4.vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. 603 s. ISBN 80-247-1049-8.
24. SATIROVÁ, Virginia. *Kniha o rodině*. 2.vydání. Praha: Portál, 2006. 357 s. ISBN 80-7252-150-0.
25. STRAUSS, Anselm – CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vydání. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
26. SURYNEK, Alois – KOMÁRKOVÁ, Růžena – KAŠPAROVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2001. 160 s. ISBN 80-7261-038-4.

27. ŠTECH, Stanislav. *Škola-přítel rodiny* [online]. 2005 [cit. 2007-03-15]. Dostupné z: <http://www.ucitelsk-listy.cz/Ucitelskelisty/Ar.asp?ARI=102966&CAI=2150>.
28. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.
29. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3.rozšířené vydání. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-7178-802-3.
30. VEŠKRNOVÁ, Božena. *Záškoláctví-tradiční jev* [online]. 2003 [cit. 2007-03-25]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/socialnepatologickejvyvajejichprevence/zaskolactvi/2093.aspx>.
31. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006 Sb.* Ostrava: Sagit, 2006. 256 s. ISBN 978-80-7208-608-5.
32. *Zákon o přestupcích č. 200/1990 Sb.* Ostrava: Sagit, 2005. 368 s. ISBN 80-7208-501-8.
33. *Zákon o rodině* [online]. 2003 [cit. 2006-11-14]. Dostupné z: <http://zakonycr.cz/seznamy/seznamy/0941963Sb.html>.
34. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* [online]. 2003 [cit. 2006-11-16]. Dostupné z: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=359%2F1999&number2=&name=&text=
35. *Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon*. Ostrava: Sagit, 2005. 368 s. ISBN 80-7208-501-8.
36. *Záškoláctví* [online]. [cit. 2007-04-03]. Dostupné z: <http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialne-patologickejvy/zaskolactvi>.
37. *Záškoláctví jako jeden ze sociálně patologických jevů ve školství* [online]. [cit. 2007-02-15]. Dostupné z: <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/zaskolactvi.html>.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Dávky sociální péče

Rodina

Škola

Záškoláctví

9 PŘÍLOHY

Příloha 1: Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Příloha 2: Okruhy otázek pro rozhovor

Příloha 3: Dotazník

Příloha 1

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy V Praze dne 11. března 2002

Čj.: 10 194/2002-14

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, následující jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků základních a středních škol z vyučování a při prevenci a postihu záškoláctví v základních a středních školách:

Čl. I

Prevence záškoláctví

(1) Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanoví školní řád. V případě podezření z nevěrohodnosti dokladu potvrzujícího důvod nepřítomnosti žáka, se může ředitel školy v dané věci obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.

(2) Školní docházku (omluvenou a neomluvenou nepřítomnost) žáků své třídy eviduje třídní učitel.

(3) Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka.

Součástí prevence je:

- a) pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků,
 - b) součinnost se zákonnými zástupci,
 - c) analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření,
 - d) výchovné pohovory s žáky,
 - e) spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko psychologického poradenství,
 - f) konání výchovných komisí ve škole
- g) spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.

Čl. II

Způsob omlouvání nepřítomnosti, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů

(1) Nepřítomnost nezletilého žáka základní a střední školy ve škole omlouvá v souladu s platnými právními předpisy zákonný zástupce žáka (popřípadě vychovatel domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže); zletilý žák omlouvá svou nepřítomnost sám.

(2) Základní a střední škola může požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem žáka, resp. praktickým lékařem pro děti a dorost, a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem nezletilého žáka (popřípadě vychovatelem domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže) nebo omluvenky vystavené zletilým žákem, a to pouze v případě, že nepřítomnost žáka ve škole přesáhne tři dny školního vyučování.

(3) Na dobu nepřítomnosti žáka ve škole, která předchází návštěvě žáka u ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, není tento lékař oprávněn vydat potvrzení o nemoci, neboť zpětně nelze jednoznačně a zodpovědně posoudit zdravotní stav žáka.

(4) Ve zcela výjimečných, individuálně stanovených případech (především v případě časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat jako součást omluvenky potvrzení ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, o nemoci žáka i v případě nepřítomnosti, která nedosahuje délky uvedené v odstavci 2.

(5) Školy a zdravotnická zařízení, tedy i praktičtí lékaři pro děti a dorost, jsou v souladu s § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, povinni oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti nasvědčující tomu, že se v konkrétních případech jedná o děti, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje (o děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku; o děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo tato práva nevykonávají či jich zneužívají apod.).

(6) O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti ověřuje její věrohodnost. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce nebo zletilý žák pozván doporučeným dopisem. Projedná důvod nepřítomnosti žáka a způsob omlouvání jeho nepřítomnosti a upozorní na povinnost stanovenou zákonem.

Seznámí zákonného zástupce nebo zletilého žáka s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené nepřítomnosti. Provede zápis z pohovoru (doporučený vzor - příloha č.1), do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem nebo zletilým žákem. Zákonný zástupce nebo zletilý žák zápis podepíše a obdrží kopii zápisu. Případné odmítnutí podpisu nebo převzetí zápisu zákonným zástupcem nebo zletilým žákem se do zápisu zaznamená.

(7) Během období, kdy škola vyhodnocuje neomluvenou nepřítomnost, může ředitel školy v zájmu zjištění pravé příčiny záškoláctví žáka a jejího odstranění požádat o spolupráci odborníky z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství, popř. orgány sociálně-právní ochrany dětí.

(8) Při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin svolává ředitel školy školní výchovnou komisi, které se dle závažnosti a charakteru nepřítomnosti žáka účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik protidrogové prevence, popř. další odborníci a zástupce rady školy, pokud byla zřízena.

(9) Pozvání zákonných zástupců na jednání školní výchovné komise se provádí doporučeným dopisem. O průběhu a závěrech jednání školní výchovné komise se provede zápis, který zúčastněné osoby podepíší (doporučený vzor - příloha č.2). Případná neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápisu zaznamená. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.

(10) V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, ředitel školy zašle bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví (doporučený vzor - příloha č.3) s náležitou dokumentací příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu. Tato ohlašovací povinnost vychází z platné právní úpravy.

(11) V případě opakovaného záškoláctví v průběhu školního roku, pokud již byli zákonní zástupci pravomocným rozhodnutím správního orgánu postíženi pro přestupek podle ustanovení zákona, je třeba postoupit v pořadí již druhé hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR, kde bude případ řešen jako trestní oznámení pro podezření spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže. Kopie hlášení o zanedbání školní docházky bude zaslána příslušnému okresnímu úřadu nebo pověřenému obecnímu úřadu.

Čl. III

Závěrečné ustanovení

- (1) Ustanovení čl. II odst. 1 až 5 jsou stanoveny v dohodě se Sdružením praktických lékařů pro děti a dorost České republiky.

(2) Metodický pokyn nabývá účinnosti dnem vyhlášení ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Mgr. Eduard Zeman
ministr školství, mládeže a tělovýchovy

Příloha č. 1.

Doporučený vzor záznamu o pohovoru o neomluvené nepřítomnosti žáka

Záznam o pohovoru
o neomluvené nepřítomnosti žáka

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída – ročník:	

Zákonní zástupci žáka navštívili školu: - na vyzvání - z vlastního zájmu

Účastníci pohovoru (jméno a prac. zařazení):

Stanovisko výchovného poradce:

Zápis z pohovoru:

Závěry pohovoru, doporučení, dohodnutý další postup:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry pohovoru.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum: Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy: Podpis třídního učitele / učitelky:

Příloha č. 2

Doporučený vzor zápisu z výchovné komise
Zápis z výchovné komise k řešení neomluvené nepřítomnosti žáka

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída - ročník:	

Účastníci jednání: zákonní zástupci žáka

třídní učitel
výchovný poradce
vedení školy
kurátor sociálně-právní ochrany dětí
školní metodik protidrogové prevence
zástupce rady školy
ostatní

Předmět jednání:

Výchovná opatření:

Zapsal/a/:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry tohoto jednání.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum: Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy: Podpis ředitele / ředitelky školy:

Příloha č. 3

Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky

Přestupková komise obce či městské části v.....

oznámení o zanedbání školní docházky

Žák/žákyně:		Bydliště:
R.Č.:	Ročník:	
Rok školní docházky:		
Počet zameškaných hodin celkem: Z toho neomluveno: Jedná se o záškoláctví: a)jednorázové b)opakované		Dítě je ve výchově: 1) zákon. zástupců: a)obou rodičů b) pouze otce c) pouze matky 2) ostatní:
Zákonný zástupce:	Bydliště/sídlo:	
Zaměstnavatel:		
Zákonný zástupce:	Bydliště/sídlo:	
Zaměstnavatel:		

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

1/ Ve věci neomluvené absence byli dne.....zákonní zástupci žáka písemně pozváni k návštěvě školy.

2/ Pohovor se zákonnými zástupci žáka se konal dne

3/ Ve spolupráci třídního učitele s lékařem byla ověřena fakta (věrohodnost omluvenky, porušování léčebného řádu apod.).

4/ Výchovným poradcem bylo zpracováno vyjádření k případu záškoláctví.

5/ Vzhledem k pokračujícímu záškoláctví žáka byli dne.....zákonní zástupci písemně pozváni do školy na jednání výchovné komise.

6/ Jednání výchovné komise se konalo dne

7/ Záškoláctví přesáhlo (25)..... neomluvených hodin a pokračuje. Oznamuje se jako přestupek na Školskou přestupkovou komisi

.....

Poznámka:

.....
.....
.....

.....
.....

Datum třídní učitel/učitelka ředitel/ředitelka razítko školy

Přílohy: podklady k jednání Školské přestupkové komise

1. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy
2. Kopie zápisu z pohovoru se zákonnými zástupci žáka
3. Písemné vyjádření výchovného poradce
4. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na jednání výchovné komise
5. Kopie zápisu z jednání výchovné komise

Příloha 2

OKRUHY OTÁZEK PRO ROZHOVOR

- **Jaká je charakteristika žadatelů o dávky sociální péče? (muži – ženy, etnika, věk, ...)**
- **Znají žadatelé sami systém dávek nebo je musíte upozorňovat na možnosti dávek?**
- **Jaké je většinou chování žadatelů? Jak řešíte agresi?**
- **Jak často jsou dávky při sociální potřebnosti přiznávány?**
- **Jak často jsou dávky kvůli neplnění školní docházky odebírány?**
- **Jaká je spolupráce se školou? Event. s rodinou?**
- **Setkala jste se již s jevem, že rodič dítě do školy pošle – tím splní svou povinnost, ale dítě do školy nedojde, případně se ukrývá někde ve škole?**

Příloha 3

DOTAZNÍK

Dobrý den!

Vážený pane, vážená paní,

jmenuji se Markéta Jindrová a jsem studentka Jihočeské univerzity. Právě držíte v rukou anketu, která se týká dávek sociální péče. Jejím úkolem je zmapovat informovanost v řadách klientů. Chci Vás tímto požádat o spolupráci. Tím, že anketu vyplníte s dávkou trpělivosti a pravdivosti, přispějete ke zkvalitnění výsledků tohoto výzkumu. Je potřeba ještě upozornit, že dotazník je absolutně anonymní a Vaše odpovědi se nedostanou do rukou nepověřených osob. Nikde nemusíte uvádět Vaše jméno, adresu ani telefon.

Tímto Vám předem děkuji za Vaši spolupráci!

Markéta Jindrová

1. Jakého jste pohlaví?

- 1. muž**
- 2. žena**

2. Jaký je Váš věk?

- 1. 18 – 35**
- 2. 36 – 50**
- 3. 51 a výše**

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- 1. základní**
- 2. vyučen**
- 3. středoškolské**
- 4. vysokoškolské**

4. Jste poživatелеm dávek sociální péče?

- 1. ano**
- 2. ne**

Na otázku č. 5, 6, 7 a 8 odpovídejte jen tehdy, pokud jste u otázky č. 4 odpověděl „ano“.

5. Nabídl Vám někdo tuto možnost požádat o dávku?

1. úřednice na Úřadu práce
2. sociální pracovníce na odboru sociálních věcí
3. někdo jiný - prosím uveďte kdo:.....

6. Byl jste seznámen s podmínkami pro pobírání této dávky?

1. ano
2. jen částečně
3. ne

7. Myslíte si, že máte nárok na dávku vzhledem k Vaší sociální situaci?

1. ano
2. spíše ano
3. spíše ne
4. ne

8. Jaké bylo chování sociálních pracovníků při Vašem jednání s nimi?

1. velmi ochotné a příjemné
2. spíše ochotné a příjemné
3. spíše neochotné a nepříjemné
4. neochotné a nepříjemné

9. Víte, že existují dávky při hmotné nouzi vázané na plnění školní docházky?

1. ano, vím
2. vím jen okrajově
3. nevím

10. Víte, že mohou být dávky při hmotné nouzi odebrány z důvodu neplnění školní docházky?

1. ano, vím
2. vím jen okrajově
3. nevím

DĚKUJI VÁM VELMI ZA SPOLUPRÁCI!!!